

Evolution of Metadata in Oral History: Applications and Tools

Peymaneh Salehi

Author and researcher of oral history

Abstract:

Objective: The importance of describing the metadata of oral history sources, based on the evolutionary cycle of oral history, to facilitate information retrieval and analysis of data from interviews based on this research method.

Method: The need to create metadata in oral history and types of metadata in this field was explained referring to library resources and metadata tools and standards were explained.

Findings: The growing use of technologies to analyze interviews and recognize historical facts has necessitated the creation of metadata for these resources. Structured and machine-readable metadata in oral history, while facilitating data access, improve the management of oral history collections. Metadata description of oral history resources is conducted before and beginning the interview until the resources are uploaded on the web pages. Formed metadata in accordance with the developmental cycle of oral history provides researchers with the necessary tools to analyze the content of interviews. The extent to which the types of oral history metadata are used varies according to the components of the oral history development cycle. It is necessary for oral historians to be directed more toward the use of tools and standards for creating metadata.

Keywords: Oral History, Interview, Metadata, Evolution Cycle, Standards.

بررسی تنوع موضوعی بازانگاری فرهنگ ایثار در دفاع مقدس در طرح‌های تاریخ شفاهی

پیمان‌ه صالحی

نویسنده و پژوهشگر تاریخ شفاهی، کارشناس ارشد زبان و ادبیات فارسی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۲/۰۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۳/۰۹

چکیده

هدف: اهمیت توصیف فراداده‌ای منابع تاریخ شفاهی، مبتنی بر چرخه تکوین تاریخ شفاهی، به منظور سهولت در بازیابی اطلاعات و بسترسازی مناسب در راستای تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها بر اساس این روش پژوهشی.

روش: لزوم ایجاد فراداده در تاریخ شفاهی و انواع فراداده‌ها در این حوزه، با استناد به منابع کتابخانه‌ای تبیین شد و ابزارها و استانداردهای آن تشریح شدند.

یافته‌ها: گسترش رو به رشد بهره‌مندی از فناوری‌های جدید در راستای تحلیل مصاحبه‌ها و کشف حقایق تاریخی، ایجاد فراداده را برای این منابع الزامی کرده است. فراداده‌های ساختارمند و ماشین‌خوان در تاریخ شفاهی، ضمن ایجاد سهولت در دسترسی به داده‌ها، مدیریت مجموعه‌های تاریخ شفاهی را بهبود می‌بخشند. توصیف فراداده‌ای منابع تاریخ شفاهی از پیش از مصاحبه، آغاز و تا بارگذاری منابع در صفحات وب پی گرفته می‌شود. فراداده‌های شکل‌یافته منطبق با چرخه تکوین تاریخ شفاهی، ابزارهای لازم به منظور تحلیل محتوای مصاحبه‌ها را در اختیار پژوهشگران قرار می‌دهند. میزان کاربرد انواع فراداده‌های تاریخ شفاهی منطبق با مؤلفه‌های چرخه تکوین تاریخ شفاهی متفاوت است. لازم است تاریخ شفاهی‌نگاران بیشتر به سمت به‌کارگیری ابزارها و استانداردهای ایجاد فراداده هدایت شوند.

واژه‌های کلیدی: تاریخ شفاهی، مصاحبه، فراداده، چرخه تکوین، استانداردها.

مقدمه

انتشار کاغذی یا الکترونیک، به‌کارگیری در برنامه‌های تلویزیونی، فیلم‌های مستند و ... فهرست‌نویسی توصیفی و تحلیلی مصاحبه‌ها ضروری است.

فراداده در تاریخ شفاهی توصیف اطلاعات مصاحبه یا محتوای آن است. فراداده‌های توصیفی، تحلیلی و تطبیقی از جمله فراداده‌ها در این روش پژوهشی به‌شمار می‌آیند. انجمن تاریخ شفاهی (OHA)^۸ به ایجاد فراداده مبتنی بر چرخه تکوین تاریخ شفاهی، در مراحل مختلف پیش از مصاحبه، پس از مصاحبه، پس از انتقال منابع به آرشیو، در طول پردازش مجموعه و زمان بارگذاری در صفحات وب تأکیدی ویژه دارد (Oral History in the Digital Age, 2008: 24). تکوین فراداده‌ها در تاریخ شفاهی، ابزارها و امکانات متعددی را به‌منظور دسترس‌پذیری مصاحبه‌ها در اختیار تاریخ‌شفاهی‌نگاران قرار می‌دهد و دسترسی کاربران به منابع حاصل از اجرای طرح‌های تاریخ شفاهی را ممکن می‌سازد.

نوشتار حاضر در پی تبیین پاسخی به پرسش‌های زیر است:

۱. توصیف فراداده‌ای منابع تاریخ شفاهی به چه روشی انجام می‌پذیرد؟
 ۲. فرآیند تاریخ شفاهی مبتنی بر چرخه تکوین چه مراحل را در بر می‌گیرد؟
 ۳. انواع فراداده‌های تاریخ شفاهی چه مواردی را شامل می‌شوند؟
 ۴. ابزارهای ایجاد فراداده در تاریخ شفاهی چه امکاناتی را در اختیار کاربران قرار می‌دهند؟
 ۵. استانداردهای تکوین فراداده‌ای تاریخ شفاهی چه ویژگی‌هایی دارند؟
- در سال‌های اخیر، آثاری در حوزه توصیف منابع، ضرورت ایجاد فراداده و روش‌ها و استانداردهای استخراج فراداده‌ها تألیف و ترجمه شده است که تعدادی از آنها ذکر می‌شود:
- دیوید هینز^۹ (۲۰۰۳/۱۳۸۲) در کتاب *ابرداده برای مدیریت و بازیابی اطلاعات*، کاربرد فراداده‌ها را به‌منظور سهولت در بازیابی اطلاعات تشریح کرده است.
- ریچارد بوبین^{۱۰} (۲۰۰۷/۱۳۸۶) در کتاب *راهنمای استاندارد*

سازماندهی اطلاعات و منابع دانش، از مهم‌ترین دغدغه‌های بشر در طول تاریخ بوده است و در هر زمان، بسته به نوع، ماهیت و میزان منابع اطلاعاتی، شیوه‌هایی برای سازماندهی آن به کار گرفته می‌شد. تطور و تکامل تدریجی سازماندهی اطلاعات، نشان‌دهنده نوعی رابطه دوسویه میان رشد دانش و تکامل سازماندهی آن است. امروزه افزایش منابع دانش، چالش‌های خاصی را برای متولیان سازماندهی آن به همراه داشته و دارد (صفری، ۱۳۸۲: ۸۷).

علم تاریخ همانند سایر علوم، مبتنی بر هرم دانش است. در هرم دانش، علوم از داده^۱ به اطلاعات^۲، از اطلاعات به دانش^۳ و از دانش به خرد^۴ رهنمون می‌شوند. فراداده^۵ «داده درباره داده» است و این داده، ویژگی‌ها و محتوای موضوعی مدرک یا اثر اصلی را توصیف می‌کند. مهم‌ترین موضوع درباره فراداده‌ها ساختارمند بودن آنهاست و اینکه طوری ساختارمند شوند که ماشین‌خوان و ماشین‌فهم باشند. به عبارت دیگر، فراداده «داده ساختارمند درباره سایر داده‌ها است». فراداده‌ها استفاده مؤثر و کارآمد از داده‌های اصلی را میسر می‌سازند. این داده‌ها فرآیندهایی همچون مدیریت داده‌ها، دسترسی به داده‌ها، تجزیه و تحلیل داده‌ها و داده‌کاوی^۶ را پشتیبانی می‌کنند (فتاحی، ۱۳۸۰: ۶۳).

مصاحبه تاریخ شفاهی یکی از ابزارهای گردآوری داده‌های تاریخی است که با کمک آن، نگرش‌ها و واقعیت‌ها به‌طور عمیق‌تری ارزیابی می‌شوند. مصاحبه در این نوع پژوهش، مهم‌ترین رکن به حساب می‌آید. موضوعات از روزن گفت‌وگو به شیوه‌ای سهل و آسان و به دور از تکلف نوشتاری مطرح می‌شوند که به تعمیق مباحث و بیان ناگفته‌ها منجر خواهد شد. پس از انتخاب موضوع طرح تاریخ شفاهی، تهیه طرح، پژوهش و گردآوری سؤالات، انجام مصاحبه، ثبت مصاحبه، پیاده‌سازی و توصیف^۷ منابع حاصل از طرح اهمیت ویژه‌ای دارند. برای سهولت دسترسی کاربران به خروجی‌های فرآیند تاریخ شفاهی اعم از متن پیاده‌شده برای استفاده پژوهشگران، متن تدوین‌شده برای

¹ Data

² Information

³ Knowledge

⁴ Wisdom

⁵ Metadata

⁶ Data Mining

⁷ Description

⁸ Oral History Association

⁹ David Hinz

¹⁰ Richard Beaubien

کتبخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی تشریح کرده است.

سید مهدی طاهری (۱۳۹۱) در مقاله «کاربرد فراداده در بافت آرشیوی»، انواع استانداردهای فراداده‌ای بافت آرشیوی را از لحاظ کارکردپذیری و رویکردهای بهره‌مندی از فراداده در بافت مذکور واکاوی کرده است.

داگلاس بوید^{۱۱} و ماری لارسون^{۱۲} (۱۳۹۳/۲۰۱۴) در کتاب *تاریخ شفاهی و علوم انسانی دیجیتال*، بسترسازی آرشیوهای دیجیتال و راهکارهای استخراج فراداده را در تاریخ شفاهی موشکافی کرده‌اند.

باربارا دلبیو سامر^{۱۳} (۱۳۹۴/۲۰۱۵) در کتاب *انجام تاریخ شفاهی در سازمان‌های آرشیوی*، مراحل اجرای یک طرح تاریخ شفاهی را براساس ایجاد فراداده در این روش پژوهشی بررسی کرده است.

فاطمه احمدی (۱۳۹۴) در پایان‌نامه‌ای با عنوان «مطالعه تطبیقی تاریخ شفاهی جنگ در آرشیوهای جنگ ایران و جهان از منظر فرآیند تولید»، با مطالعه تطبیقی بین فرآیند تولید تاریخ شفاهی در آرشیوهای جنگ، ضمن آسیب‌شناسی این حوزه، الگویی برای تدوین برنامه‌های تولید تاریخ شفاهی ارائه کرده است.

سید مهدی طاهری، نجلا حریری و رحمت‌الله فتاحی (۱۳۹۴) در کتاب *فراداده‌ها*، ایجاد فراداده‌ها را بر مبنای موتورهای جست‌وجو تجزیه و تحلیل کرده‌اند.

سارا طاهری (۱۳۹۶) در پایان‌نامه‌ای با عنوان «عوامل تأثیرگذار در دسترسی به منابع تاریخ شفاهی در مراکز تاریخ شفاهی ایران»، در یک پژوهش میدانی و مصاحبه با مدیران مراکز تاریخ شفاهی کشور، ضمن بررسی سیاست‌های دسترسی به داده‌های حاصل از تاریخ شفاهی، روش‌هایی را برای دسترسی‌پذیر کردن این منابع ارائه کرده است.

کاتا^{۱۴}، میلبرودت^{۱۵}، سی‌الف^{۱۶} و واس^{۱۷} (۱۳۹۹/۲۰۲۰) در کتاب *فراداده در تاریخ شفاهی و توصیف: یک مطالعه موردی*، توصیف و تحلیل مجموعه‌های تاریخ شفاهی را با تمرکز بر کشف فراداده تشریح کرده‌اند.

میس^۱، رمزگذاری فراداده‌ها و استاندارد انتقال آنها را با ذکر نمونه‌های کاربردی در آرشیوها و کتابخانه‌ها تحلیل کرده است.

کتاب *تاریخ شفاهی در عصر دیجیتال* (۱۳۸۷/۲۰۰۸) مقالات ارائه‌شده در بیست‌و‌چهارمین نشست سالانه انجمن تاریخ شفاهی (OHA) را در دو بخش مقالات نظری و عملی در بر می‌گیرد. این کتاب ضمن تأکید بر ضرورت به‌کارگیری فناوری‌های جدید، بر شناسایی فراداده‌ها در تاریخ شفاهی و تحلیل فرآورده‌های چندرسانه‌ای حاصل از این روش پژوهشی توجه کرده است.

دانیلز^۲ (۱۳۸۸/۲۰۰۹) در مقاله «دسترسی آنلاین به تاریخ شفاهی»، دسترس‌پذیر کردن مجموعه‌های تاریخ شفاهی را بررسی کرده است.

نیکو سادات احمدی [و دیگران] (۱۳۸۸) در کتاب *استانداردهای ابر داده‌ای*، رویه‌های رایج در ایجاد فراداده را در علم اطلاعات و دانش‌شناسی بومی‌سازی کرده‌اند.

گریملی^۳ و وین^۴ (۱۳۸۸/۲۰۰۹) در مقاله «ایجاد دسترسی به تاریخ شفاهی در کتابخانه‌های دانشگاهی»، مسئله نبود یک روش استاندارد را برای یکپارچه‌سازی دسترسی به منابع تاریخ شفاهی واکاوی کرده‌اند.

استیونس^۵ و لاتم^۶ (۱۳۸۸/۲۰۰۹) در مقاله «رقمی کردن تاریخ شفاهی»، روش‌های فراهم‌آوری، رقمی‌سازی و ایجاد فراداده‌ها را شرح داده‌اند.

سینز نیلسون^۷ (۱۳۸۹/۲۰۱۰) در مقاله «فراداده توصیفی برای تاریخ شفاهی»، رویکردهای ایجاد فراداده را برای منابع تاریخ شفاهی در آرشیوها و کتابخانه‌ها نقد و تحلیل کرده است.

دان^۸ (۱۳۹۰/۲۰۱۱) در رساله دکتری خود با عنوان «طراحی گروت^۹ برای دهکده جهانی: مدارک تاریخ شفاهی در کتابخانه‌های رقمی»، به دنبال تقویت همکاری بین متخصصان تاریخ شفاهی و کارشناسان فناوری اطلاعات است.

گتانه المو^{۱۰} (۱۳۹۰/۲۰۱۱) در کتاب *ضرورت بازناندیشی در کتابخانه‌ها*، به‌کارگیری نظریه‌های نو در باب فراداده را در

¹¹ Dougl A. Boyd

¹² Mary A. Larson

¹³ Barbara W. Sommer

¹⁴ Lauren Kata

¹⁵ Natalie Milbrodt

¹⁶ Steven Sielaff

¹⁷ Jaycie Vos

¹ Mets

² Daniels

³ Grimsley

⁴ Wynne

⁵ Stevens

⁶ Latham

⁷ Syns Nelson

⁸ Dunn

⁹ Griotte

¹⁰ Getaneh Alemu

فهرست‌نویسی اسناد، کتاب‌ها، منابع دیداری و شنیداری و مصاحبه‌های تاریخ شفاهی، زمینه‌های علمی هستند که امکان توصیف این دسته از منابع را فراهم می‌سازند. با وجود منابع متعدد حاصل از اجرای طرح‌های تاریخ شفاهی که به آرشیو می‌رسند (تحقیقات مصاحبه‌گر، متن پیاده‌شده، متن ویرایش شده و فرمت‌های متنوع از منابع تولیدشده)، متخصصان تاریخ شفاهی که آرشیودار هم باشند، خیلی کم‌اند. همین‌طور تعداد کمی از این افراد با پروسه مجموعه‌سازی در تاریخ شفاهی و تولید مجموعه‌های مرتبط با آن آشنایی دارند» (Charlton & others, 2006: 207).

فرآیند توصیف منابع تاریخ شفاهی در چهار مرحله صورت می‌پذیرد: استخراج اطلاعات توصیفی مصاحبه، استخراج اطلاعات تحلیلی مصاحبه، درج اطلاعات در کاربرگه‌های توصیف و ثبت اطلاعات در نرم‌افزارهای بازیابی. اطلاعات توصیفی مصاحبه، داده‌های تولید مصاحبه و اطلاعات فیزیکی حامل مصاحبه را در بر می‌گیرند. اطلاعات تولید، موارد مربوط به مصاحبه‌شونده و مصاحبه‌کننده، شرح حال مصاحبه‌شونده، حقوق دسترسی، سازمان پدیدآور، تاریخ و محل مصاحبه، عنوان پروژه و شماره جلسه مصاحبه را شامل می‌شوند. اطلاعات فیزیکی نیز موارد مربوط به نوع حامل مصاحبه، شماره ثبت مصاحبه، مدت دقیق مصاحبه، کد ضمیمه و شماره رده‌بندی منبع را در بر می‌گیرند (Barbara; Quinlan, 2009: 29-30).

استخراج اطلاعات تحلیلی مصاحبه به معنای ارائه داده‌های محتوایی از منابع در قالب عبارات وصفی و کلیدواژه‌ها، از طریق تحلیل محتوای مصاحبه است. تحلیل محتوا براساس مدخل مربوطه در *دائرةالمعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی* چنین مراحل را شامل می‌شود: «درک مطلب و خواندن، انتخاب، تفسیر متن با توجه به اهداف آن و ترکیب درست واژه‌ها» (فتاحی، ۱۳۸۵، ج ۲: ۱۲۳). فهرست‌نویسی تحلیلی با کمک رایانه نیز امکان‌پذیر است. دستورالعمل‌هایی نیز در این زمینه تهیه شده است؛ از جمله «دستورالعمل نمایه‌سازی متن پیاده‌شده با رایانه» در کالج بوستون^۳. فرآیند توصیف منابع تاریخ شفاهی در نمودار ۱ درج شده است.

گفتنی است پژوهش در زمینه راهکارهای ایجاد فراداده‌ها برای دسترس‌پذیری منابع تاریخ شفاهی و انواع فراداده‌ها، استانداردها و ابزارهای ایجاد آن ضروری است و زمینه‌ساز تدوین استانداردهای بومی‌شده در این حوزه خواهد شد. بی‌تردید تحقیق درباره این موضوع یاریگر محققان در حوزه اطلاع‌رسانی این منابع، با تأکید به نیازهای عصر دیجیتال است.

توصیف فراداده‌ای تاریخ شفاهی

توصیف، فرآیند برقراری نظارت فکری و مدیریتی بر موجودی آرشیو، از طریق ایجاد فهرست‌های راهنما است. هدف از توصیف آرشیوی شناسایی و توصیف دامنه و محتوای^۱ منابع برای دسترس‌پذیر کردن آنها است. تنظیم و توصیف معمولاً همراه هم‌اند و هم‌زمان اتفاق می‌افتند و در یک نظام سلسله‌مراتبی، از سطح مخزن تا ردیف‌ها، پرونده‌ها و در برخی موارد تا اسناد تک‌برگ و جداگانه نیز پیش می‌روند؛ به طوری که اگر فرآیند تنظیم تا مرحله پرونده پیش برود، توصیف نیز در این مرحله انجام می‌شود (عادل و امیرخانی، ۱۳۸۷: ۱۰۵).

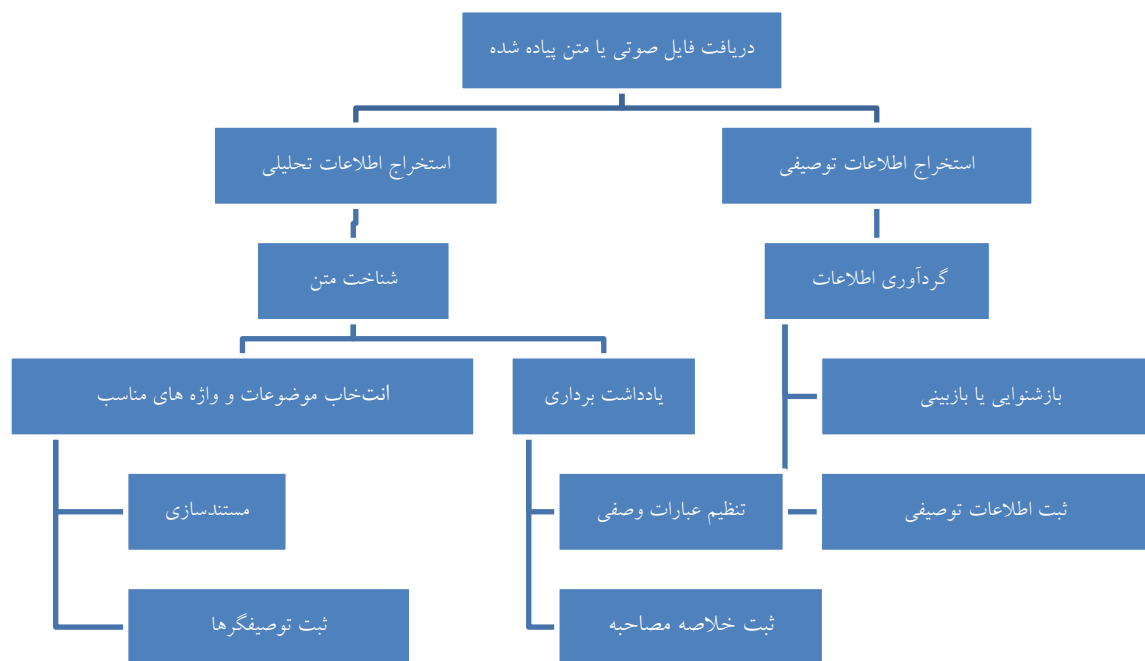
منبع تاریخ شفاهی هر منبعی است که در جریان ضبط مصاحبه تولید می‌شود: منابع حاوی گفت‌وگو (کاست‌های صوتی و تصویری، منابع رقمی و فایل‌های رقمی) و منابع مرتبط با مصاحبه (عکس، منابع و اسناد تکمیل‌کننده مصاحبه). مراکز تاریخ شفاهی از شیوه‌های متفاوتی برای طبقه‌بندی و سازماندهی منابع بهره می‌برند و این مسئله نشان‌دهنده فقدان روشی استاندارد و پذیرفته‌شده جهانی در این مراکز است؛ بنابراین، به دلیل نداشتن اتفاق آرا در روش‌های دسترسی، هر راهنمای استاندارد در این حوزه نیازمند به‌روزشدن است (نورائی‌نژاد، ۱۳۹۶: ۱۰۷). همچنین، برنامه تنظیم و توصیف منابع تاریخ شفاهی باید به گونه‌ای باشد که ضمن استفاده از عناصر توصیف منطقی و مناسب، به هماهنگی و یکدستی توصیف بین سازمان‌های تولیدکننده منابع تاریخ شفاهی بینجامد. هرچه برنامه تنظیم و توصیف دقیق‌تر باشد، کارایی مجموعه دارنده منابع ارتقا پیدا می‌کند (احمدی و آقایی میرک‌آباد، ۱۳۹۶: ۹۲).

چارلتون^۲ و همکاران در کتاب *دستنامه تاریخ شفاهی* چنین نظری درباره مجموعه‌سازی منابع تاریخ شفاهی دارند: «اصول

¹ Scope and Content

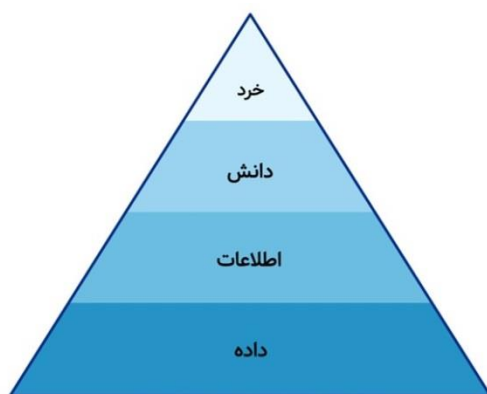
² Thomas L. Charlton

³ Boston College

نمودار ۱: فرآیند توصیف منابع تاریخ شفاهی (نورائی، ۱۳۹۶: ۱۲۹).

می‌شود. افراد برای خردمندبودن، نه تنها باید دانش کسب کنند، باید فهمی کامل از اصول حاکم بر آن نیز داشته باشند. خرد محدودۀ به‌کارگیری و استفاده از دانش را مشخص می‌کند (روحانی، ۱۳۹۳: ۵۲).

نمودار ۲: هرم دانش

فراداده به آن دسته از داده‌ها گفته می‌شود که جزئیات یک داده دیگر را تشریح می‌کنند. گارتنر^۱ چنین تعریفی از فراداده ارائه می‌دهد: «فراداده‌ها، داده‌هایی درباره داده‌های دیگرند. در علوم کامپیوتر و رسانه‌های دیجیتال، داده را چیزی به‌عنوان محتوا در نظر می‌گیرند و فراداده را توصیف آن محتوا می‌نامند»

لازم است پیش از مبحث توصیف فراداده‌ای منابع تاریخ شفاهی، به‌اختصار به مفاهیم هرم دانش (نمودار ۲) اشاره شود. این هرم چهار موضوع داده، اطلاعات، دانش و خرد (معرفت) را پوشش می‌دهد:

- داده: واقعیت‌های ساده است. وقتی این واقعیت‌ها در زمینه‌ای مرتبط به‌کار گرفته شوند، به آنها اطلاعات اطلاق می‌شود. در واقع داده، ماده اولیه و خام تولید اطلاعات است که به‌خودی‌خود حاصل هیچ‌گونه معنا، تفسیر و قضاوت نیست.
- اطلاعات: عبارت است از داده‌ای که سازماندهی، طبقه‌بندی یا طرح‌بندی شده است. به عبارتی، اطلاعات، گونه‌ای از داده‌های مرتب‌شده، تجزیه و تحلیل شده و سپس نمایش داده شده است. در ضمن، جمع‌آوری پیام‌ها و واقعیت‌ها و ترکیب آنها به شیوه‌های مختلف، منابع اطلاعاتی نام‌گذاری می‌شوند. این اطلاعات از قابلیت مدیریت و اداره کردن برخوردارند.
- دانش: جنبه غنی‌تر و پرمعناتر اطلاعات است. دانش، مجموعه کل شناخت‌ها و مهارت‌هایی است که افراد برای حل مسئله به کار می‌برند؛ البته دانش و دانایی‌های انسان به سهولت از قابلیت مشاهده برخوردار نیستند. دانش حاصل تحلیل و پردازش اطلاعات و ایجاد محدوده‌های متقن و مستند است.
- خرد: وقتی دانش برای بهبود تصمیم‌ها، فرآیندها، بهره‌وری‌ها و سودآوری‌ها به کار گرفته شود، به خرد تبدیل

¹ Richard Gartner

با آن همکاری می‌کردند تا نمای کلی مجموعه‌ها مشخص شود. در فاز دوم به روش‌های توصیف منابع توجه شد و در فاز سوم، میزان توجه به ایجاد فراداده در تاریخ شفاهی و فاکتورهای مؤثر بر آن ارزیابی شد. مهم‌ترین موضوعات مطرح‌شده در مراحل سه‌گانه نظرسنجی مذکور، در جدول ۱ درج شده‌اند:

جدول ۱: مهم‌ترین موضوعات مطرح‌شده در نظرسنجی کارگروه

فراداده انجمن تاریخ شفاهی

فاز سوم	فاز دوم	فاز اول
بهره‌مندی از الزامات عصر دیجیتال	معنای دسترس‌پذیری داده‌ها	تعداد مصاحبه‌های انجام‌شده در سال
لزوم ایجاد فراداده در تاریخ شفاهی	ضرورت توصیف منابع	تعداد مصاحبه‌گران و سایر پدیدآورندگان
نقش فراداده در دسترسی به مصاحبه‌ها	فهرست‌نویسی توصیفی و تحلیلی	منابع مالی مؤسسه
روش‌های ایجاد فراداده محدودیت‌های رویکرد فراداده‌ای	شيوه‌های توصیف منابع عوامل تسهیلگر در توصیف منابع	نحوه پشتیبانی از منابع مشخصات توافقنامه‌های بهره‌برداری
انواع فراداده به تفکیک منابع	خروجی‌های فرآیند تاریخ شفاهی	الزامات اخلاقی
اهمیت ایجاد فراداده در مراحل اجرای طرح‌های تاریخ شفاهی	روش‌های توصیف منابع در مراحل اجرای طرح‌های تاریخ شفاهی	ویژگی کاربرگه‌های توصیف منابع در مراحل اجرای طرح‌های تاریخ شفاهی

مهم‌ترین یافته‌های حاصل از این پژوهش میدانی به‌صورت

زیرند:

- توصیف فراداده‌ای باید به تفکیک منابع تاریخ شفاهی اعم از صوت، تصویر، متن، عکس و ... صورت پذیرد.
- ماهیت چندرسانه‌ای تاریخ شفاهی، توصیف فراداده‌ای آن را الزامی کرده است.
- انتخاب صحیح اجزای فراداده‌ها موجب سهولت در بازیابی اطلاعات می‌شود.
- عملکرد پایین سیستم‌های مدیریت محتوا، دسترس‌پذیری منابع را با تأخیر مواجه می‌کند.
- توجه به ایجاد فراداده در تمام مراحل اجرای طرح‌های تاریخ شفاهی به تفکیک، ضروری است.
- ایجاد فراداده پیش از انجام مصاحبه، به‌منظور آشنایی با موضوع و ذهنیت پیدا کردن نسبت به آن، حائز اهمیت است.
- ایجاد فراداده پس از مصاحبه به دلیل ثبت مشخصات فنی و توضیحات فیزیکی همچون تاریخ، زمان، مکان و بهبود

(گارتز، ۱۳۹۸: ۲۰). امروزه مصاحبه به‌عنوان روشی کارآمد برای گردآوری داده‌های تاریخی پذیرفته شده است. این داده‌ها گاهی در کنار سایر منابع معنا پیدا می‌کنند و گاهی نیز مراجع منحصربه‌فردی قلمداد می‌شوند؛ به‌ویژه دربارهٔ برخی از موضوع‌ها و وقایع تاریخ معاصر که منابع مستندی وجود ندارد (ملایی‌توانی، ۱۳۸۸: ۲۷۴).

انجمن تاریخ شفاهی (OHA) فراداده را به این شکل تعریف می‌کند: «ایجاد فراداده برای مدیریت یک مجموعه یا یک مصاحبه ضروری است. فراداده، اطلاعاتی دربارهٔ جنبه‌های مختلف یک مصاحبهٔ تاریخ شفاهی است. فراداده توصیف اطلاعات مصاحبه یا موضوع آن است. فراداده اطلاعات فنی مصاحبه را نیز در بر می‌گیرد، مواردی همچون نوع فایل مصاحبه، اندازهٔ فایل، تاریخ مصاحبه، مکان و ... اطلاعات برگرفته از مصاحبه نظیر توصیف‌گرها و نحوهٔ ارتباط اجزا با یکدیگر نیز از جمله سایر فراداده‌های تاریخ شفاهی محسوب می‌شوند» (Oral History in the Digital Age, 2008: 25).

علاوه‌بر این، کارگروه فراداده^۱ در انجمن تاریخ شفاهی (OHA) در فواصل سال‌های ۲۰۱۶ تا ۲۰۱۹، یک مطالعهٔ موردی^۲ به‌منظور تعیین شاخص‌های ایجاد فراداده در راستای توصیف منابع تاریخ شفاهی به انجام رساند و نتایج حاصل از آن را به‌صورت کتاب منتشر کرد. در این پژوهش، ۵۸ متخصص تاریخ شفاهی اعم از آرشیویست‌ها، مدیران مجموعه‌ها، کتابداران فهرست‌نویس و تاریخ شفاهی‌نگاران فرم‌های نظرسنجی کارگروه فراداده را تکمیل کرده‌اند. بررسی رویکردهای نوین ایجاد فراداده‌ها، روش‌های توصیف منابع، مراحل توصیف فراداده‌ای، دسترسی و چگونگی دستیابی به داده‌های تاریخ شفاهی، از جمله اهداف این نظرسنجی است (Kata & others, 2020: 5).

کارگروه فراداده به توصیف منابع تاریخ شفاهی در مراحل مختلف اجرای طرح‌های تاریخ شفاهی توجه داشته است: پیش از مصاحبه، پس از مصاحبه، پس از انتقال به آرشیو، در طول پردازش مجموعه و زمان بارگذاری مصاحبه در صفحات وب. این نظرسنجی در سه مرحله انجام شده است. در فاز نخست، دربارهٔ مشخصات کلی مجموعه‌هایی پرسش شد که شرکت‌کنندگان در نظرسنجی مدیریت آن را بر عهده داشتند یا

¹ Oral History Association Metadata Task Force

² Oral History Metadata and Description: A Survey of practices

شفاهی، باربارا دلیو سامر چنین تعبیری از این اصطلاح دارد: «چرخه حیات تاریخ شفاهی مراحل اجرای یک طرح تاریخ شفاهی را از ابتدا تا انتها در بر می‌گیرد. این فرآیند پنج مرحله‌ای (نمودار ۳) به شرح زیر است:

۱. ایده یا طرح^۷: برای تهیه و اجرای هر طرح تاریخ شفاهی، ابتدا باید موضوع طرح را مشخص کرد. طرح حول زندگی یک شخصیت یا واقعه تاریخی یا موضوعی خاص یا ... است؛

۲. برنامه‌ریزی^۸: مشخص کردن اهداف طرح و برنامه‌ریزی اجرای آن به تفکیک موارد؛

۳. انجام مصاحبه^۹: پژوهش درباره موضوع طرح و انجام مصاحبه؛

۴. حفظ و نگهداری^{۱۰}: ثبت منابع حاصل از مصاحبه، تهیه نسخه‌های پشتیبان و انتقال به فضای مناسب برای نگهداری از منابع با توجه به نوع منبع اعم از صوت، تصویر، متن و ...؛

۵. دسترسی/ استفاده^{۱۱}: توصیف خروجی‌های طرح، دسترس‌پذیری، اطلاع‌رسانی و انتشار منابع به روش‌های مختلف» (Sommer, 2015: 33).

علاوه بر این، کاتا و همکاران در کتاب *فراداده در تاریخ شفاهی* (۲۰۲۰)، ارزیابی چرخه حیات در تاریخ شفاهی را به‌عنوان زمینه واکاوی فراداده ملاک قرار داده‌اند. در واقع زمانی توصیف داده‌ها ضروری به نظر می‌رسد که براساس رویکرد چرخه حیات شکل گرفته باشد؛ یعنی مراحل ایده تا برنامه‌ریزی، انجام مصاحبه، حفظ و نگهداری و دسترسی را گذرانده باشد. نویسندگان کتاب چنین تعبیری از کاربرد ارزیابی چرخه حیات در تاریخ شفاهی دارند: «تهیه چرخه حیات یکی از مهم‌ترین مواردی است که لازم است تاریخ شفاهی‌نگاران نسبت به تهیه آن اقدام کنند. این چرخه مرحله به مرحله شکل‌گیری یک فراداده در تاریخ شفاهی را به تصویر می‌کشد و راهنمای فهرست‌نویسان برای تهیه فهرست‌های توصیفی و یاری‌رسان پژوهشگران به‌منظور تحلیل کیفی یافته‌های حاصل از طرح‌های تاریخ شفاهی خواهد بود» (Kata & others, 2020: 3).

گردش کار حیاتی است.

- ایجاد فراداده در مرحله پردازش مصاحبه‌ها، دسترس‌پذیری آن را میسر می‌سازد.

- زمان بارگذاری داده‌ها روی صفحات وب، مرحله نهایی ایجاد فراداده در تاریخ شفاهی است.

- انتشار برخط منابع باید در توصیف فراداده‌ای لحاظ شود.

- دیدگاه‌های متخصصان درباره معنای دسترس‌پذیری در تاریخ شفاهی، به دلیل رعایت الزامات حقوقی و اخلاقی متفاوت است (Kata & others, 2020: 30-32).

تاریخ شفاهی مبتنی بر چرخه تکوین

ایده شکل‌گیری مقوله ارزیابی چرخه حیات یا چرخه عمر (LCA)^۱ به دهه ۱۹۶۰ میلادی باز می‌گردد؛ زمانی که مسائل زیست‌محیطی در مرکز توجه مردم و دولت‌ها قرار گرفت. اندکی پس از به‌کارگیری ارزیابی چرخه حیات در علم مذکور، این فرآیند در سایر علوم همچون فناوری اطلاعات و دانش‌شناسی کاربرد گسترده‌ای پیدا کرد. کمیته فنی ایزو^۲ در سال ۲۰۰۶، نخستین استاندارد جامع و یکپارچه در این زمینه را با دو استاندارد ایزو ۱۴۰۴۰ و ایزو ۱۴۰۴۴ ارائه کرد؛ البته تمام استانداردها در این حوزه، به‌طور مستمر روزآمد شدند. در ارزیابی‌های مذکور، چرخه حیات از استخراج مواد تا تولید، توزیع، مصرف و مدیریت پسماند در چهار مرحله تعیین هدف و دامنه کاربرد^۳، تجزیه و تحلیل سیاهه^۴، ارزیابی پیامد^۵، و تفسیر^۶ تشریح شد (منصوری، محمدپور و حیاتی، ۱۳۹۶: ۹۵-۹۶).

در زمینه کاربرد ارزیابی چرخه حیات (LCA) در تاریخ

^۱ Life Cycle Assessment

^۲ سازمان بین‌المللی استاندارد ISO که مقر آن در ژنو است، ۲۴ فوریه ۱۹۴۷ به‌منظور یکپارچه کردن تدوین استاندارد در سراسر جهان، ایجاد تسهیلات در تجارت بین‌الملل، حمایت از تولیدکننده و مصرف‌کننده، توسعه همکاری‌های علمی تکنولوژیکی اقتصادی و ... با عضویت ۲۵ کشور تأسیس شد. به‌دنبال پیوستن تدریجی سایر کشورهای جهان، در حال حاضر این سازمان ۱۶۱ عضو (۱۰۴ عضو اصلی، ۴۷ عضو مکاتبه‌ای و ۱۰ عضو مشترک) دارد. سازمان ملی استاندارد ایران از جمله اعضای اصلی این سازمان است و با فعالیت در کمیته‌های فنی ایزو، در تدوین استانداردهای بین‌المللی مشارکت دارد (ملک‌الکلامی، ۱۳۹۷: ۲۸-۲۹).

^۳ Goal and scope definition

^۴ Inventory analysis

^۵ Impact assessment

^۶ Interpretation

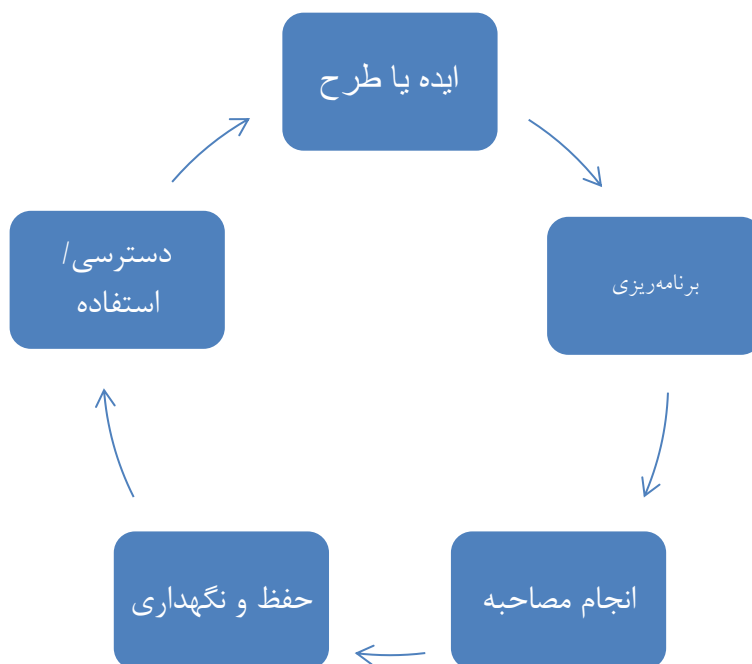
^۷ Idea

^۸ Plan

^۹ Interview

^{۱۰} Preservation

^{۱۱} Access/ Use

نمودار ۳: چرخه تکوین تاریخ شفاهی

رساندن اهداف طرح، داده‌هایی تولید می‌شوند که پس از توصیف، اطلاع‌رسانی و منتشر می‌شوند. در واقع آن ایده متولد شده از بین نمی‌رود؛ بلکه تازه پس از توصیف و پایان کار، در دسترس پژوهشگران قرار می‌گیرد تا از جنبه‌های مختلف نقد و تحلیل شود؛ تولدی دوباره.

بنابراین، پیشنهاد نگارنده این است که از این اصطلاح برای توصیف مراحل تاریخ شفاهی استفاده نشود؛ بلکه اصطلاح چرخه تکوین و معادل انگلیسی آن «Evolution Cycle» به کار گرفته شود. بدین شکل، هم معنای مراحل فرآیند به صورت چرخه‌ای در ذهن می‌آید و هم تولد دوباره آن ایده اولیه به ذهن متبادر می‌شود و خبری هم از مرگ و از بین رفتن در انتهای چرخه نیست. حرکت دورانی، تکامل تدریجی، تکوین و پیدایی فراداده در تاریخ شفاهی در اصطلاح پیشنهادی مشهود است.

انواع فراداده‌های تاریخ شفاهی

با توجه به اینکه فراداده در تاریخ شفاهی توصیف اطلاعات مصاحبه یا محتوای آن است، فراداده‌های ضروری برای منابع تاریخ شفاهی به سه دسته تقسیم می‌شود:

- فراداده‌های توصیفی: اطلاعات تولید و اطلاعات فنی و فیزیکی منابع را شامل می‌شود. اطلاعات تولید مواردی نظیر مشخصات مصاحبه‌شونده و مصاحبه‌کننده، شرح حال

موارد زیر از جمله سایر نکاتی است که در کتاب *فراداده در تاریخ شفاهی*، در زمینه ضرورت تهیه چرخه حیات بر آن تأکید شده است:

- برای مراحل مختلف چرخه حیات، تاریخ شفاهی فراداده، ایجاد و نوع آن را مشخص کنید.
- مراحل پیش از مصاحبه، مصاحبه، پردازش، حفظ و اشاعه، بخش‌های چرخه حیات را شکل می‌دهند.
- مدیریت محتوا در فرآیند چرخه حیات تاریخ شفاهی حائز اهمیت است.
- پشتیبانی از گردش کار در هر یک از مراحل چرخه حیات به تفکیک، ایجاد سازگاری در طرح را تقویت می‌کند.
- توصیف مصاحبه باید منطبق بر مراحل چرخه حیات باشد (Kata & others, 2020: 10- 12).

گفتنی است از نظر نگارنده، کاربرد اصطلاح چرخه حیات یا چرخه عمر در تاریخ شفاهی با توجه به معنای اصلی آن در سایر علوم و نیز در علم محیط زیست که مبدع آن بود، صحیح نیست؛ به دلیل اینکه چرخه حیات یا عمر اصولاً به مرحله‌ای گفته می‌شود که در آن، یک پدیده یا ماده متولد می‌شود و پس از عبور از بخش‌هایی از بین می‌رود. در واقع این چرخه، طول عمر آن را به تصویر می‌کشد؛ در صورتی که در تاریخ شفاهی از زمان تولد ایده در ذهن مجربان و پس از آن، اجرا و به سرانجام

گوناگون طراحی شده دارای قابلیت‌های متفاوتی، از قبیل کدگذاری متن و جست‌وجوی متن برای دفعات تکرار این کدها هستند. در کنار این مزایا، محدودیت‌هایی نیز در استفاده از نرم‌افزارها وجود دارد؛ از جمله آنها یکنواخت‌سازی رویکردهای تحلیل داده‌های کیفی، دادن امتیاز بیش از حد به کدگذاری، فاصله‌گرفتن محقق از داده‌ها و تجاری‌شدن نرم‌افزارها است (یمانی و دیگران، ۱۳۸۶: ۴۲۳). امروزه از ابزارهای متنوعی به منظور استخراج فراداده در تاریخ شفاهی استفاده می‌شود که مهم‌ترین این ابزارها به اختصار شرح داده می‌شوند:

- **OHMS**^۱، مرکز تاریخ شفاهی لوئی بی نون^۲ در کتابخانه دانشگاه کنتاکی^۳، سال ۲۰۰۸ یک سیستم مبتنی بر وب به نام OHMS یا همگام‌ساز فراداده تاریخ شفاهی ایجاد کرد. این سیستم به منظور افزایش دسترسی به مصاحبه‌های تاریخ شفاهی طراحی شده است. این برنامه در وهله نخست، امکان نمایه‌سازی مصاحبه‌ها را فراهم می‌آورد. همچنین، ایجاد فراداده و کدگذاری زمانی در متون پیاده‌سازی شده و فایل‌های صوتی را امکان‌پذیر می‌کند. در وهله دوم، کاربران را قادر می‌سازد تا موضوعات درخواستی را در فایل‌های متنی یا صوتی جست‌وجو کنند و با کمک فراداده‌هایی که پیش‌تر ایجاد شده است، به سمت آن در متن یا صوت هدایت شوند. در واقع فراداده‌های ایجاد شده با این سیستم، موجبات سهولت در بازیابی اطلاعات و جلوگیری از اتلاف وقت پژوهشگران برای مطالعه تمام صفحات مصاحبه یا گوش دادن به کل فایل صوتی را فراهم می‌آورد (OHMS, 2008).

OHMS، علاوه بر اینکه محیطی را برای نمایه‌سازی یا حاشیه‌نویسی یک مصاحبه آنلاین تاریخ شفاهی آماده می‌کند و جست‌وجو در فرازهای آن را مطابق با نشانه زمانی ضبط صوتی یا تصویری ممکن می‌سازد، شامل واژگان کنترل‌شده و واجد توانایی جاسازی لینک و اتصال تائیه‌های مصاحبه به منابع خارج از آن مانند عکس و نقشه است. این نرم‌افزار پس از جانمایی مصاحبه‌ها و اطلاعات فراداده‌ای و نمایه‌سازی شده آنها تحت وب، با نشانه‌گذاری در متن، صوت و تصویر به جست‌وجوی درخواست کاربران می‌پردازد (نورائی‌نژاد، ۱۳۹۶: ۱۳۷).

- **CONTENTdm**، نرم‌افزاری برای در دسترس قرار دادن آثار دیجیتالی است. با کمک این برنامه، مجموعه‌های

مصاحبه‌شونده، حقوق دسترسی به مصاحبه، سازمان‌های پدیدآور، تاریخ و محل مصاحبه، عنوان پروژه و ... را شامل می‌شود. اطلاعات فیزیکی اطلاعات مربوط به نوع حامل مصاحبه، شماره ثبت مصاحبه، مدت مصاحبه، کد ضمایم، شماره رده‌بندی و ... است.

- فراداده‌های تحلیلی: اطلاعات برگرفته از محتوای مصاحبه همچون چکیده و نمایه‌ها و نحوه ارتباط این اجزا با یکدیگر از جمله فراداده‌های تحلیلی محسوب می‌شوند. فراداده‌های تحلیلی، بستری مناسب به منظور تجزیه و تحلیل کیفی منابع تاریخ شفاهی را فراهم می‌آورد.

- فراداده‌های تطبیقی: اطلاعاتی که زمینه‌ساز راستی‌آزمایی و مستندسازی مصاحبه‌ها می‌شود. منابع پژوهشگران به منظور تهیه طرح تاریخ شفاهی، منابع مصاحبه‌گران جهت تهیه سوالات مصاحبه، تحقیقات تکمیلی حول موضوعات مطرح در مصاحبه و ... از جمله فراداده‌های تطبیقی به‌شمار می‌روند. به عبارت دیگر، فراداده‌های تطبیقی ابزار ارزیابی داده‌های حاصل از طرح را فراهم می‌کنند.

در ادامه، میزان کاربرد انواع فراداده‌ها براساس چرخه تکوین تاریخ شفاهی (جدول ۲) درج می‌شود. گفتنی است در این جدول، عبارت کم به معنای بی‌نیازی یا حداقل نیاز به آن نوع فراداده در هر مرحله است، عبارت متوسط یعنی از این نوع فراداده در آن مرحله بر حسب نیاز استفاده می‌شود و عبارت زیاد به این معنا است که حتماً باید از این نوع فراداده در آن مرحله استفاده شود.

جدول ۲. میزان کاربرد انواع فراداده‌ها براساس چرخه تکوین تاریخ

شفاهی

مرحله تکوین نوع فراداده	ایده یا طرح	برنامه‌ریزی	انجام مصاحبه	حفظ و نگهداری	دسترسی / استفاده
فراداده‌های تطبیقی	کم	زیاد	زیاد	متوسط	کم
فراداده‌های تحلیلی	کم	متوسط	متوسط	زیاد	زیاد

ابزارهای ایجاد فراداده در تاریخ شفاهی

کتابخانه‌ها، آرشیوها و مراکز اطلاعاتی روش‌های مختلفی برای توصیف محتوای مدرک به کار می‌گیرند. نرم‌افزارهای

¹ Oral History Metadata Synchronizer (OHMS)

² Louie B. Nunn

³ University of Kentucky

فراداده‌ای توصیف می‌شوند تا کارکردهای مدنظر بافت آرشیوی از جمله شناسایی، کشف، نگهداری، ارتباط میان اشیا، رعایت حقوق معنوی و مدیریت را محقق سازند. فراداده علاوه بر پشتیبانی از کارکردهای بافت آرشیوی، ابزاری مؤثر و مناسب برای میانکنش‌پذیری میان نظام‌های اطلاعاتی آرشیوی است (The Data Documentation, ..., 2012).

در این راستا توسعه استانداردهای فراداده‌ای تاریخ شفاهی برای تحلیل کیفی داده‌ها موجب ایجاد نظام‌های اطلاعاتی آرشیوی یکپارچه و میانکنش‌پذیری این نظام‌ها با سایر سامانه‌های دسترس‌پذیری تاریخ شفاهی می‌شود. تحولات اخیر در حوزه فناوری‌های نوین اطلاعاتی و قابلیت‌هایی که این فناوری‌ها برای مدیریت بهینه اطلاعات در اختیار تاریخ شفاهی‌نگاران قرار می‌دهند، کاربرد ایجاد فراداده را برای منابع تاریخ شفاهی بر اهل فن محرز کرده است (سید موسوی، ۱۳۷۳: ۳۰).

استانداردهای متعددی به‌منظور توصیف فراداده‌ای منابع تاریخ شفاهی تدوین شده‌اند که در ذیل به مهم‌ترین این استانداردها اشاره می‌شود:

MARC^۶ یا فهرست‌نویسی ماشین‌خوان، نظام برچسب‌گذاری عناصر کتابشناختی برای ذخیره الکترونیک است و با استفاده از آن داده‌های موجود در یک فهرست‌برگه به‌گونه‌ای آماده می‌شوند که برنامه موجود در رایانه همه آنها را بخواند و برابر دستور روی هر داده عمل کند. پیشینه مارک مربوط به اواخر دهه ۱۹۵۰ است؛ یعنی زمانی که امکان تهیه داده‌های فهرست‌نویسی به شکل ماشین‌خوان در کتابخانه کنگره آمریکا^۷ بررسی شد. هنگامی که در ۱۹۷۷ فرمت جهانی مارک به نام یونی مارک^۸ به‌عنوان راه‌حلی برای مشکل فرمت‌های متفاوت (امکان تبادل رایانه‌ای داده‌ها را دشوار کرده بودند) پدید آمد، شماری از فرمت‌های بعدی به سوی این مارک نوین گرایش پیدا کردند.

فرمت‌های مارک از نظر دامنه کاربرد به دو گروه تقسیم می‌شوند: فرمت‌های تبادل و فرمت‌های پردازش. بعضی از فرمت‌های مارک برای استفاده درون یک سیستم طراحی می‌شوند؛ در حالی که فرمت‌های دیگر مارک اساساً به‌منظور

دیجیتالی با سهولت در صفحات وب بارگذاری می‌شوند. کتاب‌ها، روزنامه‌ها، نقشه‌ها، اسلایدها، پایان‌نامه‌ها، تاریخ شفاهی و نسخ خطی از جمله منابعی هستند که در آرشیوهای ملی و محلی از طریق این نرم‌افزار مدیریت می‌شوند. با افزودن فراداده‌های تاریخ شفاهی از طریق این برنامه، قابلیت مشاهده بخش‌های مختلف برای کاربران ارتقا می‌یابد. موارد زیر از جمله مزایای بهره‌مندی از این نرم‌افزار است:

- انعطاف‌پذیری^۱ و سهولت در استفاده برای مجموعه‌های بزرگ؛
- قابلیت کشف^۲ توسط کاربران در سراسر دنیا؛
- سازگاری^۳ با سیستم‌های محلی، منطقه‌ای و ملی؛
- امنیت^۴ بالا برای محدودکردن دسترس‌پذیری بخش‌هایی از منابع به دلایل اخلاقی و حقوقی (Metadata Guidelines, 2005).

ArchivesSpace - دانشگاه نیویورک و دانشگاه ایلینوی^۵ سال ۲۰۰۹ توافق کردند که نرم‌افزارهای Archon و ArchivesSpace را با هم در یک برنامه واحد به نام ArchivesSpace ادغام کنند. تا کنون دوازده نسخه از این برنامه منتشر شده است و مرتب قابلیت‌های جدید به آن افزوده می‌شود. این برنامه برای مدیریت اطلاعات آرشیوی طراحی شده است و از محتوای آنالوگ، دیجیتالی و ترکیبی پشتیبانی می‌کند. همچنین، ابزاری برای ایجاد فراداده است و امکان تولید داده‌های فرمت‌شده را فراهم می‌کند. مراکز تاریخ شفاهی، انجمن‌ها و کتابخانه‌ها، منابع صوتی، تصویری و متنی خود را از طریق این برنامه، پردازش و پس از ایجاد فراداده‌های مختلف، برای عموم دسترس‌پذیر می‌کنند. ArchivesSpace برای مجموعه‌ها در همه سطوح کاربرد دارد و راهنمایی‌های لازم را برای توسعه و بومی‌سازی آن در اختیار کاربران قرار می‌دهد (Mission and Guiding Principles, 2009).

استانداردهای تکوین فراداده‌های تاریخ شفاهی

طرح‌ها و استانداردهای فراداده‌ای، مجموعه‌ای از عناصر مرتبط‌اند که برای پشتیبانی از کارکردهایی خاص طراحی شده‌اند. هریک از این منابع در قالب یک یا چند عنصر

^۱ Flexibility

^۲ Discoverability

^۳ Interoperability

^۴ Security options

^۵ University of Illinois

^۶ Machine Readable Cataloging (MARC)

^۷ Home | Library of Congress (loc.gov)

^۸ Unimarc

آن ارائه می‌شوند. سرعنوان‌های موضوعی کتابخانه کنگره باوجود نکات مناقشه‌برانگیز که گاه در آن مشاهده می‌شود، معتبرترین فهرست مستند موضوعی در انواع رشته‌ها است. ویراست‌های این اثر به‌طور مرتب منتشر می‌شوند و ابزارهای کمکی همچون دستنامه فهرست‌نویسی موضوعی و خبرنامه بخش فهرست‌نویسی نیز در ویرایش نهایی جدید یاری‌گر پژوهشگران است (زهادی، ۱۳۸۵، ج ۲: ۱۲۰-۱۲۱). از این استاندارد در کتابخانه ملی انگلستان^{۱۲} و آرشیو ملی استرالیا^{۱۳} به‌منظور توصیف فراداده‌ای منابع تاریخ شفاهی استفاده می‌شود.

- **Dublin Cord** طرحی بین‌المللی و بین‌رشته‌ای است که یک مجموعه متشکل از پانزده عنصر فراداده‌ای را برای توصیف منابع تعریف می‌کند (Day, 2010). OCLC^{۱۴} این استاندارد را به‌عنوان استاندارد جامع تدوین کرده است. طرح دوبلین کور نام خود را از کارگاهی به همین نام گرفته است که سال ۱۹۹۵ در شهر دوبلین در آمریکا برگزار شد (احمدی و آقایی میرک‌آباد، ۱۳۹۶: ۹۴). این استاندارد به دلیل مشارکت گروه‌های مختلف در طراحی و توسعه آن و همچنین، جامعیت، سهولت کاربرد و کارایی آن، یکی از استانداردهایی است که در سطح بین‌المللی مقبولیت و کاربرد زیادی دارد. از سوی دیگر، اجرای طرح‌های تحقیقاتی مختلف در زمینه استانداردهای توصیفی در کشورهای جهان قابلیت‌ها و کاربردهای عملی و عینی این استاندارد را در بسترها و محیط‌های گوناگون اثبات کرده است. هدف از اجرای دوبلین کور، ایجاد استاندارد برای امکانات بازیابی ساده، به‌اشتراک‌گذاری و مدیریت اطلاعات است (Day, 2010). به دلیل سهولت در کاربرد این استاندارد، بیشتر کتابخانه‌های عمومی آمریکا ازجمله کتابخانه عمومی نیویورک^{۱۵} آن را به‌منظور توصیف فراداده‌ای منابع تاریخ شفاهی به کار می‌گیرند.

نتیجه

با توجه به مطالب درج‌شده در زمینه ضرورت ایجاد فراداده‌ها به‌منظور دسترس‌پذیری منابع تاریخ شفاهی و تشریح انواع فراداده‌ها، استانداردها و ابزارهای ایجاد آن، نتایج زیر استنباط شدند:

تسهیل انتقال داده‌ها بین سیستم‌های متفاوت تولید می‌شوند. گروه نخست با عباراتی مانند «فرمت‌های پردازش درونی»^۱، «فرمت‌های پردازش»^۲ و گاهی «فرمت‌های کاری»^۳ نامیده می‌شوند. «فرمت‌های ارتباطات»^۴ و «فرمت‌های تبادل»^۵ اصطلاحاتی‌اند که برای نامیدن گروه دوم به کار می‌روند (کوکبی، ۱۳۸۵، ج ۲: ۲۴۰-۲۴۱).

فرمت‌های مارک بر حسب وظیفه‌ای که انجام می‌دهند نیز تقسیم‌بندی می‌شوند. هر فرمت مارک دارای سه نوع فرمت است: یکی از این سه نوع فرمت، فرمت کتابشناختی است که داده‌های کتابشناختی^۶ یک فهرست‌برگه را کدگذاری می‌کند. نوع دوم، فرمت مستندات نام دارد که کارش کدساختن اطلاعات مستندی^۷ مانند سرعنوان‌های موضوعی است. فرمت موجودی^۸ نیز اطلاعات مربوط به موجودی یک مجموعه را به شکل کد در می‌آورد. برخی فرمت‌ها مانند مارک آمریکا دارای فرمت دیگری‌اند که فرمت رده‌بندی نامیده می‌شود و شماره‌های رده‌بندی را کد می‌کنند (کوکبی، ۱۳۸۵، ج ۲: ۲۴۳).

با توجه به اینکه یونی مارک فرمتی برای یکپارچگی انواع مواد کتابخانه‌ای و آرشیوی، بدون در نظر گرفتن شکل و انواع آنها ارائه می‌کند، علاوه‌بر کتابخانه کنگره، بسیاری از کتابخانه‌های دانشگاهی در آمریکا ازجمله کتابخانه دانشگاه ایلینوی^۹ این استاندارد را به کار می‌گیرند. سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران^{۱۰} نیز یونی مارک را به‌منظور توصیف فراداده‌ای انواع منابع، ازجمله تاریخ شفاهی به کار گرفته است.

- **LCSH**^{۱۱} سرعنوان‌های موضوعی کتابخانه کنگره است که این کتابخانه برای استفاده در رکوردهای کتابشناختی برای همه منابع کتابخانه‌ای و آرشیوی تهیه می‌کند. این کتاب تمام موضوعات از علم تا دین، تاریخ، فلسفه و ... را در بر می‌گیرد. در LCSH یک کلمه یا عبارت واحد برای نشان‌دادن هر مفهومی گنجانده شده است و مترادف‌ها به‌عنوان ارجاعات

¹ Internal Processing Formats

² Processing Formats

³ Working Formats

⁴ Communications

⁵ Exchange

⁶ Bibliographic

⁷ Authorities

⁸ Holdings

⁹ Home | University of Illinois Urbana-Champaign

¹⁰ سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران - سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران

(nlai.ir)

¹¹ Library of Congress Subject Headings (LCSH)

¹² The British Library - The British Library (bl.uk)

¹³ Home page | naa.gov.au

¹⁴ Online Computer Library Center (OCLC)

¹⁵ The New York Public Library (nypl.org)

- تهران: جهان جام جم.
- زهادی، فیروزان (۱۳۸۵). سرعنوان‌های موضوعی کتابخانه کنگره. در *دائرةالمعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی*، جلد ۲. تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران.
- سید موسوی، حسین (۱۳۷۳). *آشنایی با ماتریس‌ها*. تهران: پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی.
- صفری، مهدی (۱۳۸۲). ابرداده و کاربرد آن در سازماندهی منابع وب با تأکید بر عناصر ابرداده‌ای. *فصلنامه کتاب*، دوره ۱۴، ش ۳ (پیاپی ۵۵): ۷۳-۸۵.
- عادلی، معصومه؛ امیرخانی، غلامرضا (۱۳۸۷). تنظیم و توصیف منابع آرشیوی (با تأکید بر فهرست‌های راهنما). *گنجینه اسناد*، دوره ۱۸، ش ۴ (پیاپی ۷۲): ۱۰۱-۱۱۲.
- فتاحی، رحمت‌الله (۱۳۸۰). چالش‌های سازماندهی منابع دانش در آغاز قرن بیست‌ویکم با نگاهی بر دانش فهرست‌نویسی در ایران. *فصلنامه کتاب*، دوره ۱۲، ش ۴ (پیاپی ۴۸): ۵۹-۸۳.
- فتاحی، رحمت‌الله (۱۳۸۵). *فهرست‌نویسی. در دائرةالمعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی*، جلد ۲. تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران.
- کویکی، مرتضی (۱۳۸۵). مارک. در *دائرةالمعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی*، جلد ۲. تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران.
- گارتز، ریچارد (۱۳۹۸). *فردا ده: شکل‌گیری دانش از دوران باستان تا وب معنایی*، ترجمه زاهد بیگدلی، محمدحسن عظیمی. اهواز: پژوهندگان راه دانش.
- ملک‌الکلامی، میلا (۱۳۹۷). *آشنایی با مبانی مدیریت امنیت اطلاعات در کتابخانه‌ها و استانداردها*. تهران: چاپار، اساطیر پارسی.
- ملایی‌توانی، علیرضا (۱۳۸۸). نقدی بر کتاب تاریخ شفاهی انقلاب اسلامی به روایت بی بی سی. متین، دوره ۱، ش ۲ (پیاپی ۲): ۲۷۲-۲۸۰.
- منصوری، علی، محمدپور، مریم و سعید حیاتی (۱۳۹۶). چگونگی تشخیص چرخه حیات فناوری در حوزه آندوسکوپی براساس مدل مخفی مارکوف. *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، دوره ۲۰، ش ۳ (پیاپی ۷۹): ۹۵-۱۲۱.
- نورائی‌نژاد، فاطمه (۱۳۹۶). توصیف منابع تاریخ شفاهی. *دوفصلنامه تاریخ شفاهی*، دوره ۳، ش ۱ (پیاپی ۵): ۱۰۶-۱۳۹.
- یمانی [و دیگران] (۱۳۸۶). *تحلیل داده‌های پژوهش‌های*
- گسترش‌فزاینده استفاده از فناوری‌های جدید در راستای تحلیل منابع تاریخ شفاهی و کشف حقایق تاریخی از دل مصاحبه‌ها، ایجاد فراداده برای این منابع را الزامی کرده است. این فراداده‌ها به‌عنوان داده‌های ساختارمندی که استفاده مؤثر از محتوای مصاحبه‌ها را فراهم می‌کنند، در مراحل مختلف پیش از مصاحبه، پس از مصاحبه، پس از انتقال منابع به آرشیو، در طول پردازش مجموعه و زمان بارگذاری در صفحات وب، ایجاد و به کار گرفته می‌شوند.
- لازم است توصیف فراداده‌ای منابع مبتنی بر چرخه تکوین تاریخ شفاهی (ایده یا طرح، برنامه‌ریزی، انجام مصاحبه، حفظ و نگهداری، و دسترسی/استفاده) صورت پذیرد تا فراداده، منطبق با این چرخه تکامل یابد و درنهایت، ابزارهای لازم به‌منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها را در اختیار پژوهشگران قرار دهد.
- فراداده‌های توصیفی، تحلیلی و تطبیقی ازجمله فراداده‌های ضروری در تاریخ شفاهی به‌شمار می‌روند؛ البته میزان کاربرد هر یک از این فراداده‌ها براساس چرخه تکوین تاریخ شفاهی متفاوت است.
- ابزارها و استانداردهای رایج به‌منظور ایجاد فراداده در تاریخ شفاهی، در کنار قابلیت‌هایی همچون کدگذاری متن و جست‌وجوی متن برای دفعات تکرار این کدها، راهنمای تاریخ شفاهی‌نگاران به‌منظور توصیف فراداده‌ای منابع است و موجب سهولت در بازیابی اطلاعات و جلوگیری از اتلاف وقت کاربران می‌شود؛ بنابراین، شایسته است تاریخ شفاهی‌نگاران بیشتر به سمت استفاده از فناوری‌های نوین همچون ایجاد فراداده سوق داده شوند و به‌کارگیری این روش‌ها و بومی‌سازی استانداردهای توصیف فراداده‌ای را سرلوحه فعالیت‌هایشان قرار دهند تا هدف از اجرای طرح‌های تاریخ شفاهی به‌طور کامل به‌منصه ظهور درآید.

منابع

- احمدی، فاطمه و اعظم آقایی میرک‌آباد (۱۳۹۶). بررسی و شناسایی عناصر توصیفی مناسب برای تنظیم و توصیف منابع تاریخ شفاهی با الگوبرداری از استانداردهای توصیفی بین‌المللی دوبلین. کور و پی. بی کور. *گنجینه اسناد*، دوره ۲۷، ش ۴ (پیاپی ۱۰۸): ۹۰-۱۰۶.
- روحانی، احمد (۱۳۹۳). *درآمدی بر خلق و تولید دانش*.

کیفی با استفاده از نرم‌افزار. تهران: ناآب.

- Barbara W; Quinlan, Mary kay (2009). *The Oral History Manual*. Lanham: Altamira Press.
- Charlton, Thomas L [& others] (2006). *Hand Book of Oral History*. Lanham: Altamira.
- Day, Michael (2010). *Best Practice Guide: Metadata for Text Digitization and OCR. IMPACT: Improving Access to Text [project]*. Retrived from: <https://impactproject.eu/uploads/media>
- Kata, Lauren [& others] (2020). *Oral History Metadata and Description: A Survey of practices*. OHA Press.
- Metadata Guidelines (2005). Retrived from: <https://www.lib.washington.edu>
- Mission and Guiding Principles (2009). Retrived from: <https://archivesspace.org>
- OHMS: Oral History Metadata Synchronizer (2008). Retrived from: <https://www.oralhistoryonline.org>
- *Oral History in the Digital Age* (2008). Oral History Association, Program for the 24ND Annual Meeting. Pittsburgh, Pennsylvania.
- Sommer, Barbara W (2015). *Practicing Oral History in Historical Organization*. Lefcoast Press.
- The Data Documentation Initiative Alliance (2012). What is DDI. Retrived from: <https://www.ddialliance.org/what>.

